

на нове закључке, указано је гдје треба тражити податке за проблеме из историје херцеговачких и брдских племена и, најзад, још једном је потврђено да је Дубровачки архив неисцрпно врело наших

нових сазнања. Поповићева књига, да поновимо, представља значајан допринос историјској науци и неопходан извор научницима које интересује наш турски период.

Жарко Шћепановић

Казивање старих Требјешана

Фототипско издање — припремио Бранко Павићевић, издавач:

Заједница културних установа — Никшић, 1973.

Прихватајући констатацију приређивача овог издања да је ова хроника књига која „представља приручни историјски извор, обавезан за радни сто сваког учењака заинтересованог за покрет нашег народа против османског феудализма“, ми бисмо даље истакли да је она и изузетно занимљиво штиво за релативно шири круг читалаца-љубитеља старина.

Штампана прије 130 година у ограниченом броју примјерака (у Београду 1842. у 150 примјерака, од којих је 55 послато за Русију), књига је поодавно представљала библиографски раритет.

Приређивач првог издања ове хронике је Димитрије Тирол, па је Павићевић у предговору свог издања изложио доста исцрпне био-библиографске податке о Тиролу, посебно се осврнувши на његову културно-научну дјелатност тридесетих година прошлог вијека у Београду. Освијетљене су и Тиролове везе са Вуком Караџићем, на чију је иницијативу приликом боравка у Сдеси (према Павићевићу, од краја 1835. до јесени 1841) Тирол заинтересовао за прикушање података из живота старих Требјешана, огранка племена Никшића — некадашњих житеља Требјесе, одакле ће се послје њене разуре одселити у предио Мораче, а одакле дито њих за Русију и настанили недалеко од Одесе.

У посебном поглављу свога доста обимног предговора (преко 60 страница књиге), Павићевић је дао и податке о стварном аутору хронике Ивану Степановичу Драгићевићу Никшићу, истичући да је заблуду о тебожњем Тироловом ауторству још 1896. разбио Александар

Маркевич расправом — предговором публикацији „Архива сердара Малише и капетана Бошка Бућића уједно скупљена и изнова преписана самим љубитељем старијех Требјешана ради младежи српске“, која је изашла у Одеси. Овдје ваља напоменути да књига, поред казивања старих Требјешана, садржи и 97 докумената из личних архива сердара Малише (врло познате личности из наших народних пјесама, а иначе сердару Малиши Бућићу право је име Мина а по оцу се прозвао Лазаревић) и капетана Бошка Бућића Никшића, па су документи публиковани код Маркевича представљали избор од 34 документа од укупно 150 Драгићевићеве збирке докумената које је овај брижљиво сакупио послје појаве књиге у Тироловом издању. Говорећи о свему овоме, Павићевић је у овом поглављу предговора својим закључцима обеснажио, код нас прилично раширену, научну мистификацију о Тироловом ауторству хронике.

Маркевичеве документе је недавно публиковао Милан М. Вујачић као прилоге својој расправи „Двије разуре Требјешана и постанак племена Ускоци у Црној Гори“ (студија је објављена у Гласу САНУ — CCLXXX — Одјељење друштвених наука 15, Београд 19971). Један значајан тамо необјављен докуменат објавио је Павићевић у свом предговору књизи. Даље, Павићевић је у предговору (фототипско издање је наметнуло такав начин коментарисања текста) дао нека нужна објашњења и указао на грешке Тиролова издања.

Пошто је Тиролово издање посвећено Буру Милутиновићу Цр-

ногорцу, Павићевић је у предговору овог фототипског издања изложио најинтересније податке о животу ове интересантне личности, посредника у преписци између Карађорђа и владике Петра I, слушаоца београдске Велике школе и „под-помагатеља књижевства србског“, јер овај Граховљанин бијаше велики поклоник писане ријечи, сакупљач пренумераната и, иако слијеп од ране младости, одличан познавалац интелектуалних прекупација ондашњег Београда, ватрени пропагатор књиге и „жива архива нове српске историје“.

Фототипском издању су додати регистри личних имена и географских појмова, чиме је, разумљиво, књига у свом значају добила.

О самом тексту „Казивања“ овдје не би имало много да се каже, јер сликовити текст хронике најријечијег говори, а појавом ове књиге историјска прошлост Требјешана биће познатија ширем кругу читалаца, јер је издање из 1842. било тако рећи недоступно и научним радницима. Она заједно са предговором приређивача и помнутим радом Милана Вујачића, те прилозима уз тај рад, у знатној мјери освјетљава историјску прошлост црногорских брдских племена у XVIII и почетком прошлог вијека, мада хроника дјелимично третира и догађаје из раније прошлости.

Појавом ове књиге постају нам јаснија друштвена збивања у турском Никшићу, тога периода, скинута је патина времена са низа личности-бораца против турских феудалних окова. Не задржавајући се на двјема разурама Требјешанина (оној из 1711, послје које су скоро 30 година остали на црногорском земљишту, и оној из 1789, када су стари завичај посве напустили), истичемо да хроника заједно са прилозима представља изво првог реда разноврсних друштвених струјања за временски период који обрађује.

У хроници је дата слика зашњелог средњовјековља у утврђеном турском Оногошту, бедему конзервативизма бунтовном према турским властима а ратнички расположеном према Црној Гори. Скициран је портрет капетана Амзе Мушовића, човјека реда али мудра и „правдољубива“ укротитеља турских злици и „јарамаза“, сулудог и у неваљалствима огрезлог Осман-капетана, других силника-убојица тврдог Оногошта, али и јунака да им премца нема. Описано је јунаштво и чојство војводе-попа Дмитра Требјешанина, јунаштво и мудрост Малише Бућића, памет „златоуста“ Милована Дипића, еписко јунаштво браће Марка и Вука Јокановића Лопушине. Укратко речено, хроника нам слика епску величину тога времена — доба великих прегнућа, одрицања и самопријегора, пратећих појава сваке ослободилачке борбе. Сликовито и са пуно локалног колорита и интересантних етнографских и других података, дата је слика живота у селу — старој Требјеси.

Хроника је, даље, значајан извор за проучавање организације племенског живота у нас, јер и поред извјесне носталгичности за тим старим добом (разумљиво је што је она присутна, јер саопштења су давата далеко од свог родног краја), дат је низ података о племенским договорима, спремности жртвовања за своје племе, племенској солидарности и етичким нормама обавезним за све чланове заједнице.

Потекла из пера потомка правих јунака и истинских и некористољубивих бораца, хроника као скуп сабраних свједочанстава, поред остало, представља и свестранију слику живота на једном крвавом крајишту. Нађе се ту покоја лијепа ријеч и за оне из противничког табора, цијене се врлине непријатеља, витештво противника.

Наш закључак би био да су издавач и приређивач овом књигом учинили велику услугу знатном броју научних радника разноврснијег профила, а релативно ширем кругу читалаца пружили занимљиво штиво.

Жарко Шћепановић